

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ Й НАУКИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 12

ISSN 2663-9718

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Факультет технологій та дизайну, кафедра технологічної освіти
ВСП «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти»
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
Львівський медичний університет
Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży

Ukrainian State Pedagogical Mykhaylo Drahomanov University
Faculty of technology and design, Department of technological education
Subdivision “Lviv Educational and Scientific Center for Professional Education”
Danylo Halytsky Lviv National Medical University
SS of NULES of Ukraine “Berezhany Agrotechnical Institute”
Lviv Medical University
Lomza International Academy of Applied Sciences

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ Й НАУКИ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**
ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
Випуск 12

**MODERN TRENDS IN DEVELOPMENT OF EDUCATION
AND SCIENCE: PROBLEMS AND PERSPECTIVES**
COLLECTION OF SCIENTIFIC WORKS
Issue 12

Київ – Львів – Бережани – Ломза
2023

Kyiv– Lviv – Berezhany – Łomża
2023

УДК: 37. 01 : 001

ISSN 2663-9718

Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи: зб. наук. праць / [гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк].
Київ – Львів – Бережани – Ломза, 2023. Вип. 12. 232 с.

Головний редактор:

Колісник-Гуменюк Ю.І., доктор педагогічних наук, доцент (м. Львів, Україна)

Редакційна колегія:

Кільдеров Д.Е., доктор педагогічних наук, професор (м.Київ, Україна)

Харламенко В.Б., кандидат педагогічних наук, професор (м.Київ, Україна)

Литвин А.В., доктор педагогічних наук, професор (м. Львів, Україна)

Руденко Л.А., доктор педагогічних наук, професор (м. Львів, Україна)

Жибак М.М., доктор економічних наук, професор (м. Бережани, Україна)

Олійник П.В., доктор фармацевтичних наук, професор (м. Львів, Україна)

Шарлович З., кандидат педагогічних наук (м. Ломза, Польща)

Копельчак М.П., кандидат педагогічних наук, доцент (м. Львів, Україна)

Чаплик В.В., кандидат медичних наук, доцент (м. Львів, Україна)

Гуменюк О.М., кандидат педагогічних наук, доцент (м. Львів, Україна)

Гуменюк В.В., кандидат педагогічних наук, доцент (м. Львів, Україна)

Гурська І.С., кандидат економічних наук, доцент (м. Бережани, Україна)

Технічна верстка:

Гуменюк В.В., кандидат педагогічних наук (м. Львів, Україна)

Переклад англійською мовою:

Гуменюк В.В., Дубовик О.В. (м. Львів, Україна)

У збірнику наукових праць відомі дослідники, педагоги-практики середніх загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних навчальних закладів, працівники закладів вищої освіти I-II і III-IV рівнів акредитації висвітлюють теоретичні й прикладні аспекти впровадження сучасних інформаційних технологій та інноваційних методів навчання у підготовці кваліфікованих робітників, молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів і магістрів.

Статті збірника подано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірну інформацію несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Видання розраховане на науковців і педагогів-практиків загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, працівників інститутів післядипломної педагогічної освіти.

© Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2023

© ВСП «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти», 2023

© Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2023

© ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут», 2023

© ТзОВ «Львівський медичний університет», 2023

© Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży, 2023

© Автори статей, 2023

ЗМІСТ * CONTENTS**

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ PEDAGOGIC SCIENCES		
<i>Литвин Андрій Руденко Лариса Lytvyn Andriy Rudenko Larysa</i>	Виховний потенціал педагогічної спадщини Григорія Ващенка Educational potential of Hryhoriy Vashchenko's pedagogical heritage	8
<i>Колісник-Гуменюк Юлія Kolisnyk-Humeniuk Yuliia</i>	Значення інтерактивних методів навчання в освітньому просторі ЗВО The significance of interactive learning methods in the educational space of high schools	15
<i>Вановська Інна Марківна Vanovska Inna</i>	Підготовка курсантів, майбутніх офіцерів, до виховання громадянськості у військовослужбовців Training of cadets, future officers for education of citizenship in military officers	19
<i>Голіяд Ірина Holiiaad Iryna</i>	Педагогічні умови організації науково-дослідницької роботи здобувачів освіти для формування STEM-компетентностей Pedagogical conditions of the organization of the scientific and research work of education acquisitions for the formation of STEM competences	23
<i>Шарлович Зоя Sharlovich Zoya</i>	Дидактичні форми і методи в післядипломній інтерактивній освіті і самоосвіті Didactic forms and methods in postgraduate interactive education and self-education	30
<i>Пилипів Ольга Пилипів Леся Pylypiv Lesya Pylypiv Olha</i>	Формування позитивної мотивації до вивчення дисципліни «Латинська мова і медична термінологія» як інструмент набуття фахових компетентностей студентами-медиками Formation of positive motivation to study the discipline "Latin language and medical terminology" as a tool for the acquisition of professional competences by medical students	35
<i>Крива Марія Барчук Назар Kryva Mariya Barchuk Nazar</i>	Застосування цифрових ресурсів як педагогічна проблема Application of digital resources as a pedagogical problem	44
<i>Лаврук Марія Даньо Василина Lavruk Mariya Danio Vasylyna</i>	Платформа публічних дискусій Kialo Edu як інструмент формування критичного мислення із застосуванням міжпредметних зв'язків Kialo Edu public discussion platform as a tool for forming critical thinking using intersubject connections	49

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

УДК 371.134

Литвин Андрій, доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри практичної психології та педагогіки

Руденко Лариса, доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри практичної психології та педагогіки
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ ГРИГОРІЯ ВАЩЕНКА

Анотація. На етапі суспільно-політичного, соціально-економічного, культурно-духовного відродження української нації особливої актуальності набувають проблеми формування громадянських якостей молоді особистості, патріотизму і моральної чистоти тощо. Стаття присвячена проблемі створення українського національного виховного ідеалу, обґрунтованого у педагогічній спадщині Григорія Ващенка. Видатний український педагог першої половини ХХ ст. визначив завдання гармонійного виховання молоді, які не втрачають актуальності в сучасному суспільстві, є значним внеском у розвиток концептуальних основ національної освіти і теорії виховання. Розглядається виховний потенціал педагогічних ідей Г. Ващенка в нових соціокультурних умовах, зокрема у контексті професійної підготовки майбутніх фахівців.

Ключові слова: національне, моральне, релігійне, фізичне й естетичне виховання, виховний ідеал, виховні традиції.

Lytvyn Andriy, doctor of pedagogical sciences, professor,
Professor of the Department of Practical Psychology and Pedagogy

Rudenko Larisa, doctor of pedagogical sciences, professor,
Professor of the Department of Practical Psychology and Pedagogy
Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

EDUCATIONAL POTENTIAL OF HRYHORIY VASHCHENKO'S PEDAGOGICAL HERITAGE

Abstract: At the stage of the socio-political, socio-economic, cultural and spiritual revival of the Ukrainian nation, the problems of forming a young person's civic qualities, patriotism and moral purity become particularly relevant. The article is devoted to the problem of creating a Ukrainian national educational ideal based on Hryhoriy Vashchenko's pedagogical heritage. An outstanding Ukrainian teacher of the first half of the 20th century defined the tasks of harmonious education of youth, which do not lose their relevance in modern society and significantly contribute to the development of the conceptual foundations of national education and the theory of education. The educational potential of H. Vashchenko's pedagogical ideas is considered in new socio-cultural conditions, in particular in the context of future specialists' professional training.

Key words: national, moral, religious, physical and aesthetical upbringing; upbringing ideal, upbringing traditions.

В умовах воєнного стану в країні, коли особливої значущості набувають проблеми формування громадянських і моральних якостей особистості, її

патріотизму і вольового характеру, варто ще раз звернутися до науково-педагогічної спадщини Григорія Ващенка, його вчення про національний виховний ідеал.

Педагогічна спадщина видатного українця Григорія Ващенка пронизана ідеями виховання прийдешніх поколінь на засадах патріотизму і християнського гуманізму. Педагог був переконаний, що проблеми освіти й виховання нерозривно пов'язані із завданнями, що вирішуються освітньою системою, і наполегливо працював над створенням українського національного виховного ідеалу. Його педагогічні концепції ґрунтуються на ідеї про те, що «освіта без виховання, – це як тіло без душі» [3] і суттєво впливають на розвиток концептуальних засад національної освіти та теорії виховання нині, оскільки стосуються етнопсихологічних аспектів, ціннісних орієнтацій юнаків і юнок, провідних завдань гармонійного виховання молодих людей. Це підносить Г. Ващенка на один щабель із найбільш яскравими представниками української національно-демократичної педагогіки: С. Балеєм, А. Волошиним, Ю. Дзеровичем, І. Огієнком, С. Русовою, Г. Сковородою, К. Ушинським та ін. Його праці привернули увагу багатьох зарубіжних учених, особливо в Німеччині, де протягом багатьох років науковець плідно працював в Українському Вільному Університеті (м. Мюнхен) [6, с. 13].

Виховний процес завжди має конкретно-історичне і національно-державне вираження, відтак зорієнтований на формування громадянина конкретної держави, яка не може бути безнаціональною. Відповідно, підґрунтя кожної етнопедagogіки становить виховний ідеал, який увібрав кращі традиції виховання молоді – майбутнього своєї нації. У сучасній педагогіці виховний ідеал тлумачать як образ ідеальної людини, на який має орієнтуватися педагог у процесі виховання молодого покоління [5, с. 82–83].

Г. Ващенко наголошував на необхідності всебічного підходу до обґрунтування ідеї виховного ідеалу, опираючись на те, що виховні завдання кожного народу залежать від його світогляду, релігії, моралі, державного устрою. У його працях розглядаються чотири основні виховні ідеали (християнський, загальноєвропейський, націонал-соціалістичний та більшовицький).

Філософським підґрунтям християнського виховного ідеалу є Євангельське вчення і світоглядні засади давньогрецьких філософів Сократа, Платона, Арістотеля [3, с. 42]. Універсальність цього ідеалу вчений пояснював загальнолюдським характером, моральним «кодексом» життя багатьох людей, незалежно від національної приналежності. На основі християнського виховного ідеалу створені педагогічні системи різних європейських народів, проте кожній

з них властиві національні риси. Водночас варто зазначити, що народи Європи завжди розвивалися в тісному взаємозв'язку та під дією значних взаємовпливів.

«Загальноєвропейський виховний ідеал, як і вся європейська культура, має два джерела: клясичну греко-римську культуру і християнство» [3, с. 83]. Він з'явився на ґрунті ідеалістичної філософської системи, яка відображала естетичний характер цієї світоглядної концепції. Перебуваючи на позиціях ідеалізму та дотримуючись засад християнської моралі, переважна більшість педагогів-класиків вбачають у них одну з ключових ознак духовного розвитку європейської цивілізації. Не менш важливою рисою загальноєвропейського виховного ідеалу Г. Ващенко вважав прагнення до гармонійного всебічного плекання особистості, виховання передусім людини, а потім уже фахівця [6, с. 14].

Націонал-соціалістичний та більшовицький виховні ідеали, – зауважив Г. Ващенко, – опираючись на комуністичну ідеологію, стали войовничими супротивниками християнської моралі та виховання та відійшли від традиційних засад європейської педагогіки. Прикрим наслідком цього експерименту над народом стала руйнація духовності української нації.

Обґрунтований Г. Ващенком український виховний ідеал створений на основі християнської філософської системи, загальноєвропейської педагогічної думки та виховних традицій української народної педагогіки, зокрема це стосується служіння Богові та своїй нації [3, с. 170]. Його педагогічними засадами є ідеї українських філософів, духовних лідерів, педагогів – митрополита Іларіона, Володимира Мономаха, Івана Вишенського, Петра Могили, Григорія Сковороди, Тараса Шевченка, Івана Франка, Памфіла Юркевича, Костянтина Ушинського та ін. Відповідно до цих ідей завдання національного виховання полягають у формуванні в молоді специфічних рис українського характеру, що виражаються у підвищеній чутливості, вродженій духовності, емоційності, добродушності, схильності оцінювати все крізь призму моральності. Оскільки молода людина у процесі особистісного становлення потребує терпеливої, тривалої й добросердної опіки, то педагогові найкраще переконувати своїм прикладом, чистотою помислів і чесністю власних вчинків [2, с. 55].

Г. Ващенко у своїх працях акцентує на необхідності релігійного виховання української молоді, формування в неї ідеалістичного світогляду, прийняття християнської моралі й духовності, оскільки це сприяє побудові «позбавленої суперечностей ієрархії вартостей, що забезпечує гармонійність і суцільність характеру» [1, с. 250]. Метою людського життя, – зазначав учений, – має бути Бог і суспільство, тобто служіння суспільству в дусі Абсолютної Правди, Добра

і Краси [1, с. 89]. Її досягнення має забезпечити високий інтелектуальний розвиток особистості та добру фахову підготовку. Освітній процес Ващенко пропонує побудувати таким чином, щоб молодь була його активним учасником під керівництвом педагогів [3, с. 180]. Заклади професійної освіти, крім міцних знань на рівні сучасної науки, мають не лише на словах, а й на ділі виховувати в особистості гуманність, співчутливе ставлення до інших, розвивати спостережливість, пам'ять, творчу уяву, критичне мислення, здатність до емпатії.

Особливого значення Г. Ващенко надавав вихованню в юнацтва чесності та принциповості, оскільки у вік тотальної матеріалізації життя (а це також властиво суспільству ХХІ ст.) ці якості для багатьох перестали бути чеснотами. Він радить з наймолодших літ виховувати в дитини почуття чесності й гідності, здатність усвідомлювати своє «Я», адже ці якості здавна характеризують українців. Григорій Ващенко називав це духовним аристократизмом, завдяки якому людина «органічно не може бути рабом. Тому правдивому українцеві властива непереможна любов до волі й ненависть до рабства й неволі...», – підкреслював педагог [3, с. 135].

Створений Г. Ващенком національний виховний ідеал передбачає виховання в молодого покоління почуття патріотизму на християнських засадах, пов'язаний із загартуванням волі й характеру, розвитком здатності до героїзму в ім'я Батьківщини. Вольову людину на шляху до здійснення мети не зупиняють перешкоди, вона вживає всіх заходів для їх подолання. У зв'язку з цим в юнаків і юнок необхідно послідовно й цілеспрямовано виховувати наполегливість, уміння володіти собою, контролювати власні емоції.

За твердженням Г. Ващенка, неусвідомлена любов (стихийний патріотизм) до рідної природи, краян, рідні, звичаїв, традицій, рідної мови переростає в усвідомлену любов (свідомий патріотизм) до краю, нації, її історії, Батьківщини в цілому. Здоровий патріотизм не виключає доброго ставлення і пошани до інших народів, але патріот має бути готовим до боротьби проти загарбника [6, с. 15]. Педагог наголошував: «перше завдання, що стоїть перед українським народом, – це об'єднатися в цій боротьбі і здійснити віковічне прагнення до державної і національної самостійності. Друге завдання – відбудувати Україну, що лежить у руїнах... Третє завдання – піднести на високий рівень свою духовну культуру, освіту, науку й мистецтво...» [1, с. 163]. Це твердження, як ніяке інше, є надзвичайно актуальним нині, коли Україна відстоює свою незалежність у війні з московією. Успішність та дієвість патріотичного виховання має забезпечуватись завдяки концентрації педагогічної уваги на перших паростках

цього почуття, що йдуть від матері, сім'ї, рідного краю, любові до природи і людей.

У своїх працях Г. Ващенко зауважує, що тривале перебування українців в умовах національного, морального і духовного геноциду призвело до руйнування історично\ пам'яті і зниження прагнення народу до єдності, виникнення почуття меншовартості і звички терпіти національне приниження, зневажливого ставлення до власної культури і мови. У побуті часто виявляються схильність до лихослів'я, алкоголізм, байдужість, лінощі тощо. Тому виховання нового покоління української молоді потрібно спрямовувати на подолання негативних наслідків радянського режиму, до яких педагог відносить атеїзм, рабське приниження, зневажливе ставлення до рідної мови й культури тощо.

Надаючи важливого значення питанню мови, Г. Ващенко висловлює чітку та виважену позицію, позиціонує мову як першооснову ментальності, властиву виховному ідеалу. На його переконання, мова поєднує покоління та є основоположною рисою етнічної ідентифікації. У ній віддзеркалюється історія і психологія народу, його світогляд і здобутки культури тощо. Саме в мові відображається духовна могутність народу, душа нації, тому її піднесення видатний педагог вважав нагальною потребою.

Г. Ващенко підкреслював, що традиційно моральне виховання в Україні орієнтувалося на формування рис особистості, «що стають за основу здорового родинного життя, бо родина завше була найважливішою підвалиною життя суспільного, а значить і державного» [1, с. 186]. Він наголошував, що в юних українців потрібно виховувати високий рівень статевої моралі, здатність бути вірними в коханні, бажання жити здоровим сімейним життям, «свідомість дівочої чи юнацької чести, стриманість, підкорення статевиx почувань принципам моралі» [3, с. 186]. Це сприятиме збереженню української сім'ї, вихованню фізично і морально здорових нащадків, повноцінних національно свідомих членів суспільства. Загальновідомі моральні якості українців: гостинність, працелюбність, дбайливість, охайність. Водночас у контексті вивчення українського характеру нагальними сьогодні є завдання розвитку у майбутніх фахівців екстравертності, господарської експансивності, підприємливості, подолання рис егоцентризму та індивідуалізму і прищеплення нахилів до організованого життя, кропіткої щоденної праці, що ґрунтується на довготривалих вольових зусиллях [5, с. 86].

Варто також відзначити погляди Г. Ващенка на естетичне виховання, яке він вважав одним із найскладніших питань педагогіки, аргументуючи, що «складність його в першу чергу залежить від того, що не всі однаково розуміють саме поняття краси, яке лежить в основі естетики» [4, с. 5]. Основне

питання естетики – співвідношення між красою і добром, або між естетикою і мораллю – Г. Ващенко формулює, опираючись на вчення Платона й Арістотеля, й зазначає, що естетичне виховання молоді має відбуватися на творах, в яких краса поєднується з високою мораллю. «Не можна назвати мистецьким твір, – наголошує вчений, – в якому перекручується дійсність, особливо, коли вона перекручується свідомо» [4, с. 7]. Сьогодні на ґрунті зневажливого ставлення, а то й повного забуття народних традицій, звичаїв, відчуження від історичного минулого тощо, зростає руйнівна сила так званої «масової культури», на тлі суспільної деформації та морально-правового нігілізму спостерігається спотворення таких понять, як «честь», «гідність», «справедливість», «патріотизм» та ін.

Зважаючи на це, Г. Ващенко закликає використовувати у вихованні молоді величезні культурно-естетичні надбання українського народу. Це, передусім, твори наших славетних письменників, поетів, митців. Для сприйняття справжнього мистецтва потрібні певний інтелектуальний і почуттєвий розвиток, освіта. У цьому контексті Г. Ващенко обґрунтовує шляхи естетичного розвитку української молоді: «1) вироблення здорового естетичного смаку, 2) обізнання з видатнішими мистецькими творами українськими й чужинецькими, 3) мистецька творчість самих вихованців відповідно до їхніх природних нахилів і здібностей, 4) естетичне виховання в галузі поведінки особистої та суспільної» [4, с. 12]. При цьому основні етапи естетичного виховання молоді потрібно узгоджувати з віковими особливостями розвитку особистості й на кожному з них застосовувати оптимальні форми, відповідні засоби, методи естетичного виховання.

Визначальну роль у виробленні виховного ідеалу, на думку Г. Ващенка, має відігравати педагог. Учений застерігав, що для збереження національних інтересів, не можна відводити педагогу роль «ремісника, виконавця наказів згори» [1, с. 91]. Основні викладені Г. Ващенком положення щодо вирішення цього питання полягають у тому, що: виховний ідеал має бути досить широким та визначати лише основні напрями формування особистості вихованця. Учень і педагог – вільні; у виробленні виховного ідеалу мають брати активну участь якомога більше педагогів як «будівничих культурного життя свого народу»; педагогічною діяльністю мають займатися лише ті, хто поділяє загальний напрям освітньо-виховної політики свого народу [1, с. 91]. Серед соціально-педагогічних чинників формування особистості Г. Ващенко пропонує концентрувати педагогічну увагу на униканні зайвої суворості та непотрібних покарань і водночас розумному керуванні вихованцями з урахуванням їхніх нахилів і здібностей, дотримуючись принципу природовідповідності.

Отже, у вченні Г. Ващенка про вироблення українського національного виховного ідеалу вказується, що це цілеспрямований рух, який на кожному історичному етапі збагачує педагогічну думку новими деталями, при цьому не відкидаючи, а, навпаки, поглиблюючи попередні досягнення. Українські виховні традиції склалися та існували протягом тисячоліть, пройшли часи розквіту та занепаду, але не випали із загальної людської еволюції, постійно впливаючи на розбудову суспільно-культурного середовища міжнародного співтовариства [6, с. 16]. На думку вченого, кращими традиціями загальнолюдського виховного ідеалу є ті, що склалися в педагогічній думці Європи під час історичного розвитку ідеалу людини, висунутого європейською класичною філософією, яка постала на основі світоглядних ідей та моралі християнського вчення та підкріплена національними традиціями українців. З огляду на це, педагогічна спадщина Г. Ващенка є актуальною і вартісною для патріотичного, морального, релігійного, фізичного й естетичного виховання української молоді та потребує активного, творчого впровадження освітній процес, зокрема у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Список використаних джерел

1. Ващенко Г. Виховання волі й характеру. Лондон: Вид-во Спілки Української Молоді, 1952. 256 с.
2. Ващенко Г. Виховання мужності й геройства. Лондон: Вид-во Спілки Української Молоді, 1956.
3. Ващенко Г. Виховний ідеал. *Полтавський вісник*. Полтава, 1994. 191 с.
4. Ващенко Г. Основи естетичного виховання. Мюнхен: Накладом УТС А. Жуковського в Лондоні, 1957. 46 с.
5. Гриців С. «Виховний ідеал» і цінності вкраїнського менталітету / Сучасне українське виховання. *Українська національно-демократична педагогіка в контексті завдань сучасного виховання*: матер. науково-практ. конф. Львів: Основа, 1997. С. 82–87.
6. Литвин А. В. Проблеми виховання майбутніх фахівців у педагогічній спадщині Г. Ващенка. *Імідж сучасного педагога*. 2006. 2 (61). С. 13-16.